

KRISTET FÖRRÄDERI

EN SVENSK FÖRFATTARE av judisk härkomst, Boris Beltzkoﬀ, har redogjort för och analyserat vissa sidor av den religiöst färgade politiska debatten under de senaste årtiondena: *Judiskt Kristet Mänskligt* (Christofers Bokförlag, 14:50). Huvudsakligen behandlar bibliotekarie Beltzkoﬀ den svenska diskussionen kring fascism och nazism; denna begränsning, liksom en brist på systematik och fullständighet i redovisningen, är en svaghet i arbetet. Men i huvudsak är denna stridsskrift av stort värde, den är intelligent, sakrik och lidelsefull och borde läsas av alla med intresse för idéstriden i vår tid.

Under fascismens och nazismens segertåg ställde sig de kristna kyrkorna i stor omfattning solidariska med de totalitära diktatorerna eller höjde sig smidigt inför deras valde. I Italien slöt påven konkordat med Mussolini, förklarade honom vara "Försynens man" och välsignade Abessinien. Den katolska hierarkin verkade likaledes för upprättandet av Francos tyranni i Spanien och för den "kristliga" diktaturen i Österrike. I Tyskland godtog katolicismen Hitlers seger genom ett konkordat, medan massan av protestantiska präster slöt sig till den kyrkoorganisation som helt underkastade sig Hitler. I Japan uppgav de kristna missionerna tidigare ståndpunkter och anslöt sig till den nationalistiska kejsardyrkan som var det centrala inslaget i expansionismens ideologi. Det visade sig att de kristna grupperna var beredda att ofra friheten i allmänhet, blott de fick behålla sin egen frihet att värva och förkunna; först då denna hotades gjorde kyrkorna, åtminstone på några håll, motstånd.

I Sverige förelåg, av de relativt fåtaliga meningsyttringarna att döma, en liknande situation. De två svenska biskopar som närmare ytrade sig i hithörande frågor fällde uttalanden som måste betraktas som förstående för eller sympatiska mot "det nya i tiden". Biskop Cullberg betonade redan före kriget att kyrkan inte borde "söka skänka ny inspiration och livskraft åt den sönderfallande humana demokratin", och under kriget deklarerade han, med tydlig hänseftning till nazismen, att "icke ens angrepp på den allmänna tanke-, tros- och yttrandefriheten får föranleda kyrkan att frångå sin lojalitet mot dem som har den politiska ledningen av hennes folk om hand — så länge

Boris Beltzkoﬀ, vars bok "Judiskt Kristet Mänskligt" Herbert Tingsten här anmäler.

hennes egen frihet icke satts i fråga". Biskop Nygren framhöll belåtet att "i stora delar av världen står frihetens idé lågt i kurs; man är färdig att avyttra den som något ganska värdelöst". "Så mycket borde ju utan vidare vara klart att det icke kan vara kyrkans uppgift att träda in för 1789 års idéer när dessa börjar vackla." Samme biskop antydde att judeförföljelserna i Tyskland visserligen gått för långt, men att judarnas ställning gjort "en praktiskt utjämnande reglering" nödvändig; han framhävde också att de tyska kyrkomän som inte stödde Hitler alldeles icke avsåg "en kamp för det liberalistiska frihetsidealet". Såvitt bekant uppträdde ingen svensk prelat i liknande position mot dessa deklarationer.

Beltzkoﬀs framställning av detta debattläge är utan tvivel i allt väsentligt riktig. Men ett par anmärkningar måste göras. Beltzkoﬀ hänvisar alltför ofta till uttalanden av dr Sven Stolpe; en så slarvig och virrig person borde inte begagnas som kronvitne, även om Stolpes sporadiska förtjusning i Hitler och hans anhang är ostridig. Då däremot dr Erik Hjalmar Linder åberopas på liknande sätt, är det oriktigt från en helt annan synpunkt. Visserligen skrev Linder i sin skrift "Kristendomen i krisen" (1941) en del underliga ting, såsom då han betygade de kristnas enighet med nazismen i avståndstagande från förnuftsstro och individualism, men i sin helhet är hans bok en varning för, en stridsskrift mot de totalitära läroerna, och denne aktningssvärde kristne skribent borde inte ha dragits in i detta sammanhang. Att många kristna — om också inte de kristna kyrkorna — var modiga och passionerade motståndare till fascism och nazism borde i det hela ha belagts och understrukits mer än som skett i Beltzkoﬀs bok.

Även den som genom sina studier fått en inblick i den politiska opportunismens gränslöshet kan bli förvånad över vad som efter fascismens och nazismens nederlag presterats på kristet håll. Det har där blivit vanligt att påstå att dessa rörelser — nära förbundna med katolska och protestantiska kyrkor, bekämpade av liberalism och socialism — i själva verket var uttryck för den sekularisering, den inriktning på det timliga, den agnosticism eller ateism som fram-

träd
Man
nyss
blot
kan
förs
var
Hitl
ler
Belt

motståndsmannen, därför att de sent omsider blev kritiska mot dessa idoler. Demokrati och frihet påstås vara av kristet ursprung och omöjliga att förverkliga annat än under kristendomens ledning. Ja, i många fall finner vi samma personer som sade sig förakta friheten — utom friheten för sin egen åskådning — då Mussolini och Hitler stod på höjden av makt söka monopolisera frihetskänslan sedan diktatorerna förlorat striden. Samme biskop Nygren som skrev så hänfullt om friheten före kriget och stolt förklarade att kyrkan inte skulle strida för den skrev efter El Alamein om den väldiga roll "kyrkan spelat också för den medborgerliga friheten" och att det var kyrkan "som i främsta rummet trädde fram till försvar för det mänskliga och för rättsordningen". I stället för uttryck av ånger inför en förvillelse möter vi alltså skryt över den egna dygden; dessa personer som ständigt bekänner mänsklighetens syndabörda tycks vara helt utan känsla för sin egen.

träder inom politisk radikalism. Man säger till och med, trots de nyss gjorda erfarenheterna, att blott återgång till kristendomen kan skydda oss mot den totalitära förstörelsen. Kristna som länge var entusiastiska för Mussolini och Hitler — exempelvis Niemöller eller Kaj Munck — prisas, såsom Beltzikoff visar, som de verkliga

Dessa ställningstaganden, denna förhåvelse kan synas svåra att förklara. Till stor del kan de säkert betraktas som följden av ett slags professionell deformation. Vederbörande är ärligt troende

och övertygade om sin tros värde; därför ter sig — liksom hos troende nazister och kommunister — den mest hänsynslösa taktik anständig om den främjar det stora syftet att tjäna till trons försvar. Man kan vara omoralisk i tro på att man innerst inne har rätt. Vidare måste det dubbelspråk som hör de yrkeskristna till vara förläddande. Man är van att begagna ord i skilda, delvis motsatta meningar vid en skytteltrafik mellan vardaglig konkretion och symbolik. Frihet, det kan ena gången betyda den kristnes speciella frihet, den andra gången frihet i vanlig demokratisk mening, medborgerlig frihet. Denna sorts dialektik suddar över och möjliggör förräderiet.

"Gud är inte i kriget. Vi vet inte om han sänder kriget. Men vad vi vet, det är att han uppenbarar sig i kriget likaväl som i freden, och vad vi likaledes vet, det är att han inte försmår att använda de ofattbara, övermänskliga provningar, som framkallas av mänsklig synd, grymhet och svaghet, till hävstångar i sin vinpress." Dessa ord av dr Erik Hjalmar Linder i den nyss berörda skriften utmärker sig genom en förfärande suddighet. Gud är inte i kriget, möjligen sänder han kriget, i alla händelser uppenbarar han sig i kriget och använder kriget för sina syften. Intrycket måste

bli: Krig är grunden lika bra som fred, eftersom Gud utnyttjar den ena situationen likaväl som den andra. Men naturligtvis menar inte dr Linder så — vad han menar vet vi inte.

Det finns hemskare saker än denna suddighet. Till de bästa avsnitten av Beltzikoffs bok hör analysen av kristna uttalanden som innebär ett direkt godtagande av kriget, av kriget i och för sig och till och med glädje över ondskan och förstörelsen. Dels förklarar man att Guds vilja bör ske, allt som sker är Guds vilja, alltså är kriget Guds vilja. Dels framförs tanken att världen egentligen är ond och att den bör vara så tydligt ond som möjligt för att människor skall märka det; redan Luther skrev att "världen är för ond för att vara värdig goda och fromma härskare", att den "måste ha furstar som ställer till krig, tar upp skatter och gjuter blod" och "andliga tyranner som pinar med påbud och förordningar och lagar". På det individuella planet kan samma tanke — exempelvis hos Graham Greene — leda fram till ett förhållande av synden och brottet såsom trappsteg till tron; endast den som begår fördärliga handlingar får längtan till ljuset och kan därför frälsas "mellan stigbygeln och marken". Här framträder alltså särskilt starkt den nära förbindelsen mellan djävulstro och Gudstro — utan djävul

ingen Gud och "ju djävligare, desto bättre".

Sannolikt ligger också dylika föreställningar, ofta knappast medvetna, bakom den kristna förkunneelse som här särskilt berörs. Man kan då så pass hävda att framsteg, humanitet, frihet, demokrati är framsprungna ur kristendomen, men då de motsatta krafterna segrar är det lätt att falla tillbaka på tanken att mänskligheten inte förtjänar bättre, att olyckan och grymheten är bra om de för till Gud och den himmelska saligheten. Vi kan inte begära att religionen skall sätta jorden före himmelen, och därför kan vi inte lita på styrkan av dess engagemang i jordens, de levande människornas tjänst.

HERBERT TINGSTEN